

مؤسسات و انجمنهای جغرافیائی

حسین شکوئی

از اوایل قرن نوزدهم، تحقیقات علمی، اختراعات تکنولوژیکی، پیشرفتهای آموزشی، توسعه وسایل حمل و نقل، تکمیل ارتباطات و نشریات زمینه‌های کاملاً مساعدی جهت تأسیس مراکز تحقیقاتی و مؤسسات علمی فراهم ساخت. از طرف دیگر بالا گرفتن احساسات ناسیونالیستی آگاهی از خصیصه‌های طبیعی و انسانی کشورها را ایجاد نمود و بر طرز تفکر شهرنشینان نگرش تازه‌ای بخشید. این عوامل در قاره اروپا زمانی بظهور رسید که ملت‌های اروپائی در مسیر جریان استعماری جهت تصاحب و بهره‌برداری از سرزمینهای افریقائی حریصانه می‌کوشیدند و سکونت اروپائیان را در نقاط دور افتاده لازم می‌شمردند. روی این اصل، شش سال بعد از جنگ واترلو، یعنی در سال ۱۸۲۱ اولین مؤسسه جغرافیائی در شهر پاریس گشایش یافت، به دنبال آن در سال ۱۸۲۸ انجمن جغرافیائی برلن تأسیس شد و در سال ۱۸۳۰ انجمن جغرافیائی سلطنتی انگلستان بوجود آمد.

در سال ۱۸۳۲ مأمورین کمپانی هند شرقی، یک مؤسسه جغرافیائی در شهر بمبئی تأسیس کردند که هدف از تأسیس آن مطالعه و تحقیق در سرزمینهای آسیائی بود. این مؤسسه یک سال بعد به انجمن جغرافیائی

سلطنتی انگلستان پیوست و شعبه‌ای از آن بشمار آمد. مؤسسه جغرافیائی بمبئی از سال ۱۸۳۷ به بعد بار دیگر کار خود را مستقلاً دنبال کرد و این وضع تا سال ۱۸۷۳ ادامه داشت. مؤسسه جغرافیائی بمبئی در سال ۱۸۷۳ به انجمن مطالعات آسیائی شعبه بمبئی ملحق شد و انجمن واحدی را تشکیل دادند. در سال ۱۸۳۳، انجمن جغرافیائی و آماری مکزیکو بوجود آمد و به دنبال آن انجمنهای جغرافیائی فرانکفورت (۱۸۳۶)، برزیل (۱۸۳۸)، روسیه (۱۸۴۵) و امریکا (۱۸۵۲) تشکیل شد.

در سال ۱۸۸۵، در سراسر دنیا ۹۴ انجمن و مؤسسه جغرافیائی بایش از ۵۰/۰۰۰ عضو فعالیت می‌کردند که از آن میان ۸۰ مؤسسه متعلق به قاره اروپا بود. کشور سوئیس دارای شش مؤسسه جغرافیائی بود ولی بریتانیا و مستعراش تنها پنج انجمن و مؤسسه جغرافیائی تأسیس کرده بودند که همگی آنها نیز تحت نظارت انجمن جغرافیائی سلطنتی انگلستان اداره می‌شدند^۱.

در سال ۱۹۳۰، ۱۳۷ مؤسسه و انجمن جغرافیائی وجود داشته است که از آن میان ۹۲ مؤسسه در اروپا، ۲۵ مؤسسه در آمریکا، ۱۳ مؤسسه در آسیا، ۵ مؤسسه در آفریقا و ۲ مؤسسه در استرالیا بود. مجموع اعضای این مؤسسات و انجمنهای جغرافیائی در حدود ۱۰۲۷۱۲ نفر بوده است.

عضویت در این مؤسسات تنها به جغرافی دانان حرفه‌ای، کاشفین و معلمین محدود نمیشد بلکه آماتورها و همه علاقمندان به دانش جغرافیا نیز می‌توانستند در مؤسسات و انجمنهای جغرافیائی عضویت پیدا کنند.

۱- T. W. Freeman, a hundred years of Geography . pp. 52-53.

در کشورهای بزرگ به موازات ورود جغرافیا به دانشگاهها و مدارس و نیازمبرم سازمانهای دولتی و شرکت‌های تجاری به تحصیل کرده‌های جغرافیا، دو نوع مؤسسه جغرافیائی بوجود آمد یکی جهت پیشبرد مسائل آموزشی و دیگری با امکانات و هدفهای تحقیقاتی. این یکی در جهت دستیابی به اصول و قوانین جغرافیائی، مرز جغرافیای قدیم و جغرافیای جدید را تعیین نمود و دانش جغرافیا را کاملاً با نیازهای جوامع انسانی پیوند داد. توجه داشته باشیم که در مؤسسات تحقیقاتی به جنبه‌های آموزشی جغرافیا نیز اهمیت می‌دادند اما مؤسسات آموزشی فاقد جنبه‌های تحقیقاتی بودند. هدفها و نگرشهای همه این مؤسسات و انجمنهای جغرافیائی را می‌توان به شرح زیر خلاصه نمود:

- ۱- هدفهای استعماری؛ جغرافی دانان با تمام قوا در راه هموار کردن زمینه‌های مستعمره‌یابی می‌کوشیدند.
- ۲- تأمین هزینه‌های لازم جهت اکتشافات و تحقیقات جغرافیائی؛ بدینسان که در جهت تأمین هدفهای سیاسی و اقتصادی، تهیه امکانات لازم برای مطالعه سرزمینهای ناشناخته و یا کمتر شناخته شده از وظایف مؤسسات جغرافیائی بشمار می‌آمد.
- ۳- هدفهای جغرافیائی بدون تهیه نقشه‌ها عملی نبود از این رو رشته کارتوگرافی به سرعت مورد توجه قرار گرفت و در همه نشریات و مجلات ادواری مؤسسات جغرافیائی، نقشه‌هایی نیز ضمیمه گردید.
- ۴- تهیه کتابهای درسی و آموزش معلمین جغرافیا یکی از وظایف مؤسسات جغرافیائی محسوب می‌شد.
- ۵- انتشار مجلات و نشریات ادواری.

۶- جمع آوری اسناد، کتابها، نشریات، عکسها و نقشه‌های جغرافیائی.

۷- تشکیل کنفرانسهای جغرافیائی جهت اعضای انجمن و سایر علاقمندان به جغرافیا.

حال که با هدفهای کلی مؤسسات جغرافیائی آشنا شدیم لازم است تاریخچه و نقش هر يك از این مؤسسات را مورد مطالعه قرار داده سهم آنها را در پیشرفت علم جغرافیا بررسی نمائیم:

انجمنها و مؤسسات جغرافیائی فرانسه:

مؤسسه جغرافیائی پاریس اولین مؤسسه جغرافیائی بود که در سال ۱۸۲۱ تأسیس گردید. این مؤسسه از ابتدای شروع به کار با مشکلات چندی روبرو بود. بولتن‌هایی که از طرف مؤسسه منتشر می‌شد و در آنها کیفیت مسافرتها و اکتشافات جغرافیائی همراه با نقشه‌های متعدد بچاپ می‌رسید کمتر مورد توجه واقع می‌گشت بطوری که در سال ۱۸۶۰ تعداد آنها به ۲۱۷ شماره و در سال ۱۸۷۰ به ۶۰۰ شماره رسید.

به موازات تکوین فکر استعماری در سیاست فرانسه، تعداد انجمنها و مؤسسات جغرافیائی افزایش یافت و به اهمیت و اعتبار رسید. در این دوره در کشور فرانسه اغلب مباحثات جغرافیائی بر دو محور زیر قرار گرفته بود:

۱- با توجه به ارزشهای علمی و پذیرفتنی جغرافیا در دانشگاهها و مؤسسات امریکائی، لازم است که طی مقاله جدائگانهای وسعت‌یابی این علم را در ایالات متحده مورد مطالعه قرار دهیم.

۱- اطلاعات عمیق جغرافیائی ارتشهای آلمان پیروزی آنها را در جنگها تضمین کرده است آگاهی از این جریان در جهت گیری جغرافیا لازم می آمد.

۲- مطالعه تأثیر تمدن بر بربریسیم که خود يك عامل مهم در ترقی روز افزون ملتها محسوب می شد زیرا در این دوره گسترش تمدن و تأثیرات آن در نواحی بربرنشین دنیا مورد توجه افکار عمومی قرار گرفته بود.

در کشور فرانسه، مؤسسات جغرافیائی نه تنها در مطالعه طبیعت و جوامع انسانی فعالانه کوشش می کردند بلکه به توسعه زمینه های بازرگانی و بسط قلمروهای مستعمراتی نیز اهمیت خاصی قائل بودند. از طرفی در همین دوره برخی از نویسندگان فرانسوی، شمال آفریقا را نه تنها جهت امر مستعمراتی بلکه آن را بیشتر در مسیر تهیه يك فضای جدید برای سکونت مردم فرانسه مورد مطالعه جدی قرار داده بودند^۱.

در سال ۱۸۷۶، مؤسسه جغرافیای بازرگانی در پاریس تأسیس گردید که در سه سال اول به عنوان کمیته ای از مؤسسه جغرافیائی پاریس محسوب می شد هدف از تأسیس این مؤسسه توسعه بازرگانی فرانسه در سطوح جهانی بود که این خود اعتباریابی جغرافیای بازرگانی را به دنبال داشت. تأسیس مؤسسه جغرافیای بازرگانی مقدمه شروع سفرهای دریائی و گشودن راههای تجارت دریائی جهت صنعت و تجارت فرانسه بوده است که مطالعه منابع طبیعی، تولیدات کارخانه ای، بررسی امر مستعمراتی و امکانات مهاجرت از نتایج آن بشمار می آمد.

1- T. W, Freeman. a hundred years of Geography. p. 51.

در سال ۱۸۷۳، یک مؤسسه فعال جغرافیائی در شهر لیون بوجود آمد این مؤسسه علاوه بر وظایف مؤسسه جغرافیائی پاریس، هدفهای آموزشی را نیز تعقیب می کرد که تهیه و تنظیم برنامه های جغرافیای بازرگانی در مدارس فرانسه از آن جمله بود. در همین دوره، عده ای از بازرگانان و صاحبان کشتیها نیز مؤسسه ای با هدفهای بالا در شهر بر دو تأسیس کردند که در سال ۱۸۸۱ تعداد اعضای آن در جنوب غربی فرانسه به ۱۳۰۰ نفر رسید. در کشور فرانسه مؤسسه جغرافیائی تولوز در ۱۸۷۵، ماری در ۱۸۷۶ و در شهرهای نانسی و رومن^۱ در سال ۱۸۷۹ بوجود آمده است. مطالعه در جغرافیای ناحیه ای فرانسه، جهت گیری فکر استعماری، اکتشافات جغرافیائی در هند و چین و افریقا اساس کار همه مؤسسات جغرافیائی فرانسه بوده است تا آنجا که از سال ۱۸۷۷ نشریه *Revue de Geographie* بی پرده و صراحتاً از امر مستعمراتی دفاع می کرد و آن را لازم می شمرد.

مؤسسه جغرافیائی آلپی دانشگاه گرنوبل یکی از بهترین مؤسسات جغرافیائی در کشور فرانسه است. این مؤسسه در سال ۱۹۰۸ به وسیله راتول بلانشارد^۲ تأسیس شد و پس از بازنشسته شدن وی، پروفیسور پل ویره^۳ به مدیریت مؤسسه رسید و در توسعه علمی آن صادقانه کوشید. در ابتدا، مؤسسه جغرافیائی آلپی در مرکز شهر گرنوبل قرار داشت ولی از سال ۱۹۶۱ به محل فعلی خود که چشم اندازهای جالبی از همه زوایای شهر گرنوبل و کوههای اطراف آن را بدست می دهد انتقال یافت این مؤسسه

۱- Rouen.

۲- Raul Blanchard.

۳- Paul Veyret,

دارای کلاسهای درس ، اطاق مخصوص نقشه ، اطاق عکسهای هوایی و مجلات و نشریات جغرافیائی است . در کتابخانه مؤسسه نیز مجموعه جالبی از مطالعات و تحقیقات آلپهای فرانسه و نواحی آلپی سایر کشورهای اروپائی گردآوری شده است . رساله‌های دانشجویان جغرافیا نیز در زمینه تحقیقات ناحیه‌ای مجموعه ارزشمندی را تشکیل می‌دهد . این مؤسسه دارای يك آزمایشگاه مجهز جهت تحقیقات ژئومورفولوژیکی و يك ایستگاه هواشناسی است .

مؤسسه جغرافیایی آلپی دو وظیفه اصلی بعهده دارد یکی وظیفه آموزشی و دیگری نقش تحقیقاتی . هدف بخش تحقیقاتی در وهله اول مطالعه و بررسی در آلپهای فرانسه است . دانشجویان مؤسسه در سه قسمت جغرافیای طبیعی ، جغرافیای انسانی و جغرافیای ناحیه‌ای به تحصیل و تحقیق می‌پردازند . در بخش جغرافیای طبیعی تأکید همه جانبه‌ای در زمینه ناهمواریهای آلپی صورت می‌گیرد و اغلب مطالعات دانشجویان بر مدار ترکیب تک‌تونیکی آلپی دور می‌زند . عده‌ای از دانشجویان نیز در زمینه منشأ و تکوین ناهمواریهای یخچالی ناحیه به مطالعه و تحقیق می‌پردازند . در کنار پروفیسور پل ویره که متخصص در ژئومورفولوژی ، - یخچال‌شناسی و جغرافیای عمومی آلپهاست استادان دیگری نظیر : ژان ماسپور^۱ متخصص در ژئومورفولوژی ، ایوبراوارد^۲ در ژئومورفولوژی و بیوزئوگرافی ، ژان لو^۳ در کلیماتولوژی و هیدرولوژی و روبرت ویویان^۴ متخصص در مورفولوژی

۱- Jean Masseport.

۲- Yves Bravard.

۳- Jean Loup.

۴- Robert Vivian.

یخچالی به تدریس و تحقیق اشتغال دارند. از طرفی برنارد ژانین^۱ در جغرافیای ناحیه‌ای، ژیلبرت آرماند^۲ در جغرافیای شهری و صنعتی و ژان بیلته^۳ در جغرافیای روستایی از متخصصین مؤسسه جغرافیائی آلپ بشمار می‌روند.^۴ در سالهای اخیر، در مؤسسه جغرافیائی آلپ، به موازات تحقیق در مسائل جغرافیای طبیعی، مطالعه در مسائل جغرافیای انسانی نیز مورد توجه قرار گرفته و در جریان آن توجه بیشتری روی مسائل جمعیتی نظیر کاهش جمعیت روستاها و توسعه مراکز شهری صورت گرفته است. از طرفی با توجه به زمینهای مساعد آلپ جهت جلب توریست، بررسیهای کاملاً علمی درباره توریسم آلپ و ورزشهای زمستانی آن به انجام رسیده است. زیرا در سالهای اخیر این دو عامل عمیقاً اقتصاد آلپهای فرانسه را تحت تأثیر قرار داده است.

گسترش خصیصه‌های طبیعی و انسانی در دره‌های آلپ که از پیوستگی و تأثیرات متقابل آنها پدیده‌های پر شکوه جغرافیائی خلق شده است می‌تواند امکانات پرارزشی در جغرافیای ناحیه‌ای فراهم نماید روی این اصل، پاره‌ای از مطالعات و تحقیقات مؤسسه جغرافیائی آلپ مورد توجه مقامات مسئول قرار گرفته و از آنها جهت پیشرفت‌های اقتصادی نواحی آلپ استفاده شده است.

۱- Bernard Janin.

۲- Gilbert Armand.

۳- Jean Billet.

۴- Ian M. Matley. "The institute of Alpine Geography of the University of Grenoble" The Professional Geographer, May 1970. pp. 156-160.

مؤسسه جغرافیائی آلپی نشریه‌ای بنام *Revue de Geographie Alpine* دارد که در سال ۱۹۱۳ به وسیله راتول بلانشارد تأسیس شده و هم اکنون به صورت فصلی منتشر می‌شود.

انجمن جغرافیائی سلطنتی انگلستان :

مقدمات تشکیل مؤسسه جغرافیائی انگلستان در سال ۱۸۲۷ در یک کلوب ناهار خوری فراهم آمد. در این ضیافت کوچک گوشت گوزن از لاپلند گوشت خوک نمک زده از مکزیکو و نان از گندم مزرعه‌ای در ساحل دریای مرده تهیه شده بود. این غذاها همه به وسیله کاشفین و مردانی که مدت‌ها دور از وطن خود بسر برده بودند به لندن حمل شده بود. بدینسان پایه گذاران مؤسسه جغرافیائی انگلستان همگی از کاشفین و جهانگردانی بشمار می‌آمدند که به بخشهایی از دنیا سفر کرده و اطلاعات جامعی از کشورها و سرزمینهای کمتر شناخته شده بدست آورده بودند^۱.

در ۱۶ جولای سال ۱۸۳۰ مؤسسه جغرافیائی سلطنتی انگلستان فعالیت رسمی خود را با ۴۶۰ عضو آغاز کرد و هدف از تأسیس آن به شرح زیر اعلام گردید :

- ۱- نشر مطالب مربوط به اکتشافات جغرافیائی .
- ۲- کمک و همراهی با جهانگردان و کاشفین .
- ۳- ایجاد رابطه با جغرافی دانان و انجمنهای جغرافیایی سایر کشورها .

۱- L. P. Kirwan. "Home of Discovery and Adventure".
The Geographical Magazine. December 1967. p. 975.

۴- تأسیس مرکزی جهت گردآوری نقشه‌ها، کتابها و اسناد جغرافیائی .

در میان مؤسسين انجمن جغرافیائی سلطنتی انگلستان نامهای مشهوری دیده می‌شدند که از آن میان می‌توان از رابرت براون^۱ (۱۸۵۸-۱۷۷۳) نام برد. این شخص از اولین کاشفین و محققین گونه‌های گیاهی استرالیا بشمار می‌آید که به‌هنگام تأسیس انجمن جغرافیائی به‌سرپرستی بخش گیاه‌شناسی موزه بریتانیا انتخاب شده بود. رودریک مورچیسون^۲ فرماندهی یک هنگ را در جنگ واترلو بعهده داشت و بعد از کناره‌گیری از ارتش به‌عنوان زمین‌شناس وارد انجمن جغرافیائی شده بود. هنمانتستوارت الفینستن^۳ (۱۸۵۹ - ۱۷۷۹) که زمانی حکمران بمبئی بود از مؤسسين انجمن جغرافیائی بشمار می‌آید.

در ابتدای شروع به کار، هدف عمده انجمن جغرافیائی سلطنتی انگلستان، اکتشافات جغرافیائی در قاره آفریقا، مطالعات جغرافیائی در سوریه و ارض قدس اعلام شده بود. از سال ۱۸۷۹ تا ۱۹۲۶ نیز آموزش عملی نقشه‌کشی جهت توسعه اکتشافات، زمین‌شناسی، گیاه‌شناسی، هوا-شناسی، حیوان‌شناسی، باستان‌شناسی، عکس‌برداری به‌همراه مطالعات جغرافیائی مورد توجه جدی‌اعضای انجمن جغرافیائی سلطنتی قرار گرفته بود و هر یک از اعضای انجمن سعی می‌کردند علاوه بر جنبه‌های عمومی جغرافیا در رشته مورد علاقه خود نیز فعالیت نمایند^۴.

۱- Robert Brown.

۲- Roderick I. Murchison.

۳- Hon Mountstuart Elphinstone.

۴- T. W. Freeman. a hudred years of Geography .

در این دوره، انجمن به آموزش جغرافیا در دانشگاههای انگلستان همت گماشت و از طرف مؤسسه، اسکات کلتی (۱۹۲۷ - ۱۸۴۰) مأمور تهیه و تنظیم برنامه‌های دانشگاهی شد. این جغرافیدان در سال ۱۹۱۳ مجموعه‌ای تحت عنوان «۳۰ سال پیشرفت در آموزش جغرافیا» منتشر ساخت. این مجموعه نشان میدهد که جغرافیا به عنوان یک درس اصلی از سال ۱۹۰۵ وارد برنامه‌های دبیرستانی (Grammar School) انگلستان شده و از همین سالهاست که جغرافیا به عنوان یکی از رشته‌های اصلی در کالجهای تربیت معلم تدریس می‌گردد. در انگلستان، از جغرافی دانان معروفی که در تهیه کتابهای درسی شرکت کرده و مستقیماً در پیشرفت علم جغرافیا مؤثر بوده اند می‌توان از جان هربرتسن^۱، لاند^۲، سر هلفورد مکیندر، میل^۳، نیوبگین^۴ و تیلر^۵ نام برد.

یکی از اهداف مهم انجمن جغرافیائی انگلستان تشویق جغرافیدانان و کاشفین جهت مطالعه و تحقیق در مسائل مختلف جغرافیائی بود و مدال افتخار آمیز انجمن به جغرافی دانانی تعلق می‌گرفت که با صمیمت و ایمان هر چه بیشتر در راه مطالعات و تحقیقات جغرافیائی عمر صرف کرده بودند. این مدال در دوره اول فعالیت انجمن، در سال ۱۸۴۵ به کارل ریتتر^۶، در

۱- A. J. Herbertson.

۲- L. W. Lyde.

۳- H. R. Mill.

۴- M. I. Newbigin.

۵- F. G. R. Taylor.

۶- Carl Ritter.

سال ۱۸۶۹ به ماری سامرویل^۱ و در سال ۱۸۷۸ به بارون فن رایشتهوفن^۲ اعطا گردید که هر یک از آنها نامهای جاویدانی در دانش جغرافیا بشمار می روند. در انگلستان، مؤسسات جغرافیائی شهرهای ادینبورگ و منچستر در سال ۱۸۸۴ بوجود آمد و خطابه‌های استانی^۳ (۱۹۰۴ - ۱۸۴۰) کاشف معروف افریقا درزمینه افریقای مرکزی و حوزه کنگو این مؤسسات را به تحرك و فعالیت بیشتری واداشت. چراکه در آن زمان هدف از بکارگرفتن علم جغرافیا به جز توسعه بازرگانی و بهره برداریهای مستعمراتی چیز دیگری نبوده است. از این رو شناخت قاره افریقا مهمترین بخش جغرافیا محسوب می شد.

استانی بعدها خطابه‌هایی نیز در شهرهای گلاسکو و دندی^۴ ایراد نمود و اهمیت بکارگرفتن علم جغرافیا را در فضای بنادر بازرگانی بیان داشت. استانی معتقد بود که هر یک از شهرهای صنعتی و بنادر مهم بریتانیا نظیر لیورپول، منچستر، گلاسکو، ادینبورگ، نیوکاسل، هول، بریستول و پلیموت لازم است که در عملکردهای خود از دانش جغرافیا بهره بگیرند زیرا در سراسر دنیا، اطلاعات جغرافیائی راههای تجاری و بهره‌وریهای اقتصادی را هموار می‌کند. استانی می‌گفت از ۱۳ میلیون میل مربع از مساحت قاره افریقا تنها ۳ میلیون میل مربع آن با اروپا رابطه بازرگانی دارد و اگر هم ۲ میلیون میل مربع این قاره از جهات اقتصادی بی‌ارزش

- ۱- Mary Somerville.
- ۲- Baron Von Richthofen.
- ۳- H. M. Stanley.
- ۴- Dundee.

جلوه کند پس با ۸ میلیون میل مربع بقیه چه باید کرد؟
 استانی مرتباً به مقامات مسئول توصیه می کرد که به جای صرف
 انرژی در راه توجیه خشونت غیر قابل قبول، به احداث راه آهن بپردازند.
 این کاشف که در ابتدا به عنوان خبرنگار جنگی روزنامه نیویورک هرالد
 تریبون وارد فعالیتهای روزنامه نگاری شده بود بعد از سفر به قاره آفریقا
 و اکتشافات جغرافیائی به عنوان یک جغرافی دان مطلع شناخته شد و
 کتابهای او تحت عنوان «چگونه لیونگستین را پیدا کردم، ۱۸۷۲»، «سراسر
 قاره سیاه، ۱۸۷۸» و همچنین نوشته های او درباره کنگو «۱۸۸۳» انظار
 عمومی را به شدت جلب کرد و اذهان عمومی نسبت به درک خطوط اصلی
 جغرافیا آماده شد.

در شهر منچستر، فکر تأسیس مؤسسه جغرافیائی، ابتدا در کنفرانس
 اطاق بازرگانی مطرح شد. این کنفرانس که جهت توسعه بازرگانی باقاره
 آفریقا تشکیل شده بود با علاقمندی بیشتری فکر تأسیس مؤسسه جغرافیائی
 را پذیرا گشت و یکی از سخنرانان بنام آن، دکتر وان^۱ اسقف شهر
 سالفورد، درباره کیفیت کار و نقش مؤسسات جغرافیای بازرگانی فرانسه
 صحبت کرد و لزوم تأسیس چنان مؤسسه ای را در انگلستان یادآور شد.
 بیانات دکتر وان در جهت بکار گرفتن علم جغرافیا در پیشبرد هدفهای
 بازرگانی مورد تأیید اکثریت شرکت کنندگان و سخنرانان قرار گرفت.
 روی این اصل در دانشگاه منچستر رشته های جغرافیای تاریخی، جغرافیای
 بازرگانی و مستعمراتی بیش از سایر رشته ها مورد توجه واقع شد.

۱- T. W. Freeman. a hundred years of Geography. pp. 58.

۲- Vaughan.

در اسکاتلند برخلاف منچستر جغرافیای طبیعی ارزش و اعتبار بسیار یافت بدینسان که دردانشگاه ادینبورگ اغلب مطالعات و تحقیقات در رشته‌های اقیانوس‌شناسی، هواشناسی و جغرافیای حیوانی انجام می‌گرفت و بیرون ازدانشگاه نیز فعالیتهای ثمر بخشی در رشته کار توگرافی ارائه می‌شد: شرکت بار تلمو^۱ نقشه‌های شهری بیشماری چاپ می‌کرد که برای خواننده از هر حیث جالب می‌نمود. شرکت جانستن^۲ نیز در سال ۱۸۵۰ با ارائه يك اطلس طبیعی مهارت و استادی خود را در تهیه نقشه‌های جغرافیائی نشان داده بود. مؤسس شرکت جانستن، آقای میت جانستن^۳ از پایه‌گذاران مؤسسه هواشناسی اسکاتلند بشمار می‌آمد. فرزندکیت جانستن نیز مانند پدر در همه فعالیتهای جغرافیائی شرکت داشت بطوری که علاوه بر نشر اطلس اروپا، شخصاً نیز در تحقیقات قاره افریقا شرکت کرد و در سال ۱۸۷۰ کتابی تحت عنوان «نواحی دریاچه‌ای افریقای مرکزی» منتشر ساخت. سپس يك سال تمام به عنوان جغرافی‌دان در کشور پاراگوئه به مطالعه و تحقیق پرداخت و بالاخره به هنگام تحقیق در زمینه شناخت منشاء آب دریاچه نیاسا فوت کرد.^۴

از نظر اکتشافات جغرافیائی، تحقیق در مناطق قطبی و دریاهای آن، اکتشافات پر وسعت در قاره افریقا، تحقیق و اکتشاف در ناحیه ماتوگروسو^۵ در برزیل مرکزی و در این اواخر فتح قلعه اورست از افتخارات انجمن جغرافیائی

۱- Bartholomev.

۲- Johnston.

۳- Keith Johnston.

۴- T. W. Freeman. a hundred years of Geogra phy.
p. 59.

۵- Mato Grosso.

سلطنتی انگلستان بشمار می آید .

در مرکز شهر لندن ، مؤسسه علمی کاملاً مجهزی دیده می شود که جهت تحقیق در مسائل کشاورزی و بازرگانی کشورهای منطقه بین‌المدارین تأسیس شده است. این مؤسسه که ۷۹ سال پیش یعنی در سال ۱۸۹۳ بوسیله ملکه انگلستان افتتاح گردیده به نام «مؤسسه تولیدات مداری T.P.I.» خوانده می شود. مؤسسه تولیدات مداری، تحقیقات ارزشمندی در زمینه فرآورده های کشاورزی و حیوانی ، ماهیگیری و بهره برداری از جنگلهای کشورهای منطقه بین‌المدارین انجام می دهد. جهت گیری این تحقیقات بر مبنای کیفیت و نوع محصول ، حفظ و نگهداری آن ، کنترل و ارزیابی بازارهای محلی و جهانی قرار گرفته است .

مؤسسه تولیدات مداری لندن ، دارای کتابخانه مجهزی است که در حدود ۱۵۰/۰۰۰ نشریه در آن نگهداری می شود و تعداد مقالات هر بوط به بخش کشاورزی و فرآورده های منطقه بین‌المدارین به بیش از نیم میلیون نسخه می رسد . این مؤسسه خود نیز دارای مجله معتبر علمی است که هر سه ماه یک بار به نام Tropical Science : oil Palm News منتشر می شود در این مجله مقالات علمی و تحقیقی در زمینه مسائل کشاورزی و بازرگانی کشورهای منطقه بین‌المدارین درج می گردد . وظایف و امکانات مؤسسه تولیدات مداری را می توان به شرح زیر خلاصه نمود :

۱- مؤسسه نقش مشورتی دارد ، بدینسان که کشورهای در حال توسعه منطقه بین‌المدارین را از جهات علمی و اقتصاد کشاورزی یاری می کند تا فرآورده های کشاورزی آنها در سطوح پیشرفته ای قرار بگیرد .

۲- این مؤسسه طررها و برنامهریزیهای علمی جهت بالابردن کیفیت

و کمیت محصولات کشاورزی ارائه می‌دهد و تحقیق در زمینه بازارهای محلی و جهانی را که جهت فروش محصولات و تولیدات کشاورزی کشورهای بین‌المدارین کاملاً ضروری می‌نماید بعهده می‌گیرد.

۳- مؤسسه تولیدات مداری کارشناس و متخصص جهت کشورهای منطقه بین‌المدارین تربیت می‌کند که هر یک از آنها در رشته‌های بازاریابی پرورش و نگهداری ماهی، ادویه جات منطقه، تحقیق در زمینه خمیر کاغذی، مطالعه در کشت توتون و بعمل آوردن بادام زمینی به درجه تخصص می‌رسند و در کشورهای منطقه بین‌المدارین به عنوان کارشناس استخدام می‌شوند.

۴- این مؤسسه در برابر تقاضای کشورهای منطقه، اطلاعات علمی، اقتصادی و فنی در دسترس سازمانهای مختلف قرار می‌دهد.

انجمن جغرافیائی اتحاد جماهیر شوروی :

در پائیز سال ۱۹۷۰، صد و بیست و پنجمین سال تأسیس انجمن جغرافیائی اتحاد جماهیر شوروی در شهر لنین‌گراد برگزار شد. ۱۲۵ سال پیش چهارگروه از مردان شوروی مرکب از: دریانوردان، علمای علوم طبیعی، محققین بعضی رشته‌های علوم، کارمندان و مأمورین دولتی در شهر سن‌پترزبورگ گرد هم آمدند تا خطوط اصلی و هدفهای انجمن جغرافیائی شوروی را تهیه کنند. می‌دانیم که در نیمه اول قرن نوزدهم موضوع شناسائی سرزمینهای تازه، بهره‌برداری از منابع طبیعی، مطالعه در زمینه

۱- P. C. Spensley. «Tropics in London» The Geographical Magazine, August. 1967. pp. 283-285.

۲- St. Petersburg.

منابع مواد اولیه و تولید کالاها سفر به نواحی ناشناخته و یا کمتر شناخته شده را به همراه داشت. از این رو در چند دهه اول قرن نوزدهم، دریانوردان روسیه چند سفر دریائی به دور جهان انجام دادند که ضمن آن جزایر چندی در اقیانوس کبیر کشف شد و دریاهاى قاره قطب جنوب و دریاهاى شمالی مورد مطالعه قرار گرفت. این اکتشافات زمینه تأسیس يك مرکز جغرافیائی را در روسیه فراهم ساخت^۱.

در سال ۱۸۴۵ انجمن جغرافیائی روسیه تأسیس شد که در آن زمان چهارمین انجمن جغرافیائی در جهان بود. در ابتدا فعالیتها و مطالعات این انجمن در چهار شعبه ریاضی، طبیعی، نژادشناسی و آماری متمرکز شده بود. در آغاز کار، مطالعه تأثیر اوضاع اقتصادی و تاریخی در زندگی عمومی از هدفهای مهم جغرافی دانان بشمار می آمد. از سال ۱۸۴۶ مؤسسه جغرافیائی سن پترزبورگ نشریات خود را منتشر ساخت ولی بعدها که این مؤسسه به بخشها ورشته‌های مختلفی تقسیم شده يك از آنها از نشریات اختصاصی برخوردار گشتند.

انجمن جغرافیائی روسیه در طول پنجاه سال تأسیس خود، تحقیقات و مطالعات دامنه‌داری در آسیای روس، سیبری، خاور دور روسیه، اورال شمالی، سواحل دریای خزر و دریای آرف انجام داد و مواد علمی بسیار بر موزه‌های زمین شناسی، گیاه‌شناسی و حیوان‌شناسی روسیه بیفزود. با وجود این مهمترین بخش تحقیقاتی این انجمن در زمینه محیط طبیعی، جمعیت و محیط اقتصادی دور می زد.

1- O. A. Konstantinov, «125 years of the Geographical Society ussr» Soviet Geography. April 1971. pp. 226-227.

تا اوایل قرن بیستم، جغرافیا در روسیه روی مسائل محیط طبیعی تکیه بیشتری داشت بطوری که اغلب مطالعات جغرافیائی در زمینهٔ بیخ‌شناسی، زلزله‌شناسی، بررسی شنهای روان، مطالعهٔ دریاچه‌ها و نظایر آن صورت می‌گرفت از این رو مؤسسه زلزله‌شناسی جزو انجمن جغرافیائی روسیه بود و در این باره مطالعات عمیقی نیز زیر نظر موسسات^۱ انجام می‌شد. در سال ۱۸۹۳ نقشه‌پراکندگی جغرافیائی زلزله در روسیه تهیه شد.

در سال ۱۸۹۰، مؤسسه یخچال‌شناسی روسیه بوجود آمد و زیر نظر انجمن جغرافیائی روسیه قرار گرفت. این مؤسسه بین سالهای ۱۹۰۵ و ۱۹۳۹ تحقیقات جالبی دربارهٔ رابطهٔ آب و هوا و یخچالها انجام داد و علل حرکت، پیشروی و پسروی یخچالها را مطالعه نمود. در همین سالها، اطلاعات جامعی در مورد ضخامت قشرهای یخی رودخانه‌های روسیه فراهم آمد و از سال ۱۹۴۵ به بعد نشریات این مؤسسه به‌علمی‌ترین شکل خود منتشر گردید.

در سال ۱۹۱۳ مؤسسه مناطق صحرائی در انجمن جغرافیائی روسیه تشکیل شد و به تحقیقات جغرافیائی و اکولوژیکی - بیولوژیکی دست زد و زوایای مختلف حیات در صحاری به‌خوبی شناخته شد.^۲

بعد از انقلاب روسیه، مطالعات جغرافیائی به‌عنوان یکی از عوامل توسعهٔ اقتصادی اتحاد جماهیر شوروی بشمار آمد و این دانش‌کهن بیش از پیش در ساختمان اقتصادی کشور بکار گرفته شد. در سال ۱۹۲۸ بخش ژئومورفولوژی بوجود آمد و در ظرف دو سه دهه، بخشهای جغرافیائی

۱- T. V. Musketov.

۲- Soviet Geography, April 1971. pp. 229-230.

پزشکی، فنولوژی^۱، جغرافیای جمعیت، مطالعه وجه تسمیه شهرها به بخشهای جغرافیائی اضافه گردید. بخش فنولوژی «مطالعه نقش تغییرات فصلی آب و هوا در پدیده‌های گیاهی و حیوانی» یکی از بهترین بخشهای انجمن جغرافیائی اتحاد شوروی بشمار می‌رود بطوری که هم اکنون در بیش از ۴۰ شعبه مختلف بخش تحقیقات فنولوژی دایر شده است. در این باره نشریات زیادی نیز منتشر می‌شود.

درسالهای اخیر، در اتحاد شوروی، تأکید همه جانبه‌ای در زمینه جغرافیای پزشکی صورت گرفته و بررسیهای علمی بیشماری از طرف مؤسسات جغرافیائی شوروی به انجام رسیده است. مطالعه رابطه سلامتی جامعه با محیط طبیعی اساس کار گروههای تحقیقاتی بشمار آمده و فعالترین این گروهها در دانشکده جغرافیائی دانشگاه مسکو، انجمنهای جغرافیائی لنین‌گراد و ایرکوتسک^۲ تشکیل شده است.

در جریان جنگ جهانی دوم، نقشه‌های انجمن جغرافیائی اتحاد شوروی به سرعت جهت بهره‌برداریهای نظامی بکار گرفته شد و بر اعتبار و اهمیت انجمن بیفزود. بعد از جنگ دوم جهانی، جغرافیای جمعیت مورد توجه انجمنهای جغرافیائی قرار می‌گیرد و از آن میان گروه جغرافیای جمعیت دانشگاه مسکو پر ثمرترین بخش تحقیقاتی را بخود اختصاص می‌دهد. بررسی و تحقیق در وجه تسمیه شهرها و نواحی مختلف نیز در گروههای مخصوص انجمنهای جغرافیائی مسکو، لنین‌گراد و اکراین متمرکز شده است. از طرف مؤسسات و انجمنهای جغرافیائی اتحاد شوروی

۱- Phenology.

۲- Irkutsk.

مجلات و نشریات مختلفی بچاپ می رسد که معروفترین آنها عبارتند از :
مجله انجمن جغرافیائی اتحاد شوروی درلنین گراد، مجله مؤسسه جغرافیائی
مسکو، مجله مؤسسه جغرافیائی ایرکوتسک، مجله مؤسسه مناطق صحرائی
عشق آباد^۱.

در اتحاد شوروی مطالعات جغرافیائی کاملاً بانیازهای جامعه پیوند
خورده است و می توان نقش سازنده این علم را از سخنرانی سراسیموف^۲ مدیر
مؤسسه جغرافیائی مسکو که در پنجمین کنگره جغرافیائی شوروی (۱۹۷۰)
درلنین گراد ایراد کرده است باز شناخت. این جغرافی دان در جغرافیای
امروز بر پنج مسأله تکیه می کند :

- ۱- تحقیق در حوادث طبیعی (خشکسالی ها، سیلابها، زلزله ها،
سقوط بهمنها و نظایر آن) پیش بینی و کنترل فنی این حوادث.
- ۲- ستیز بر علیه آلودگی محیط و عوامل زیان بخش آن.
- ۳- شناخت عمیق تر منابع طبیعی جهت توسعه اقتصادی.
- ۴- بهره برداری آگاهانه از محیط، بد انسان که این بهره برداری
نتایج زیان بخشی نداشته باشد.

۵- حفظ و نگهداری منابع محیط جهت بهره برداریهای منطقی،
چرا که هم اکنون جامعه بشری در نابودی پاره ای از منابع طبیعی حریصانه
می کوشد و این وضع با افزایش مداوم جمعیت تشدید می گردد^۳.

مثلاً این است که در اتحاد شوروی تأکید بیشتری روی « جغرافیای

۱- Soviet Geography. October 1971. p. 506.

۲- I. P. Gerasimov.

۳- I. P. Gerasimov. «Scientific-Technical and Geogr-
aphy». Soviet Geography. April 1971. pp. 216-217.

بنیادی *Constructive Geography* صورت می‌گیرد و این وضع بیش از پیش با نیازهای جامعه گره می‌خورد و بر ارزش و اعتبار علم جغرافیایمیزاید. مسائلی که در کنگره جغرافیائی لنین گرامتر ح شد این گفته را کاملاً نشان می‌دهد. در این کنگره تحقیقات و مطالعات بیشتری در زمینه جغرافیای اقیانوسها، تحقیق در قاره قطب جنوب، تحقیق در فلات قاره، تأثیر متقابل اقیانوسها و آتمسفر، ذخیره آب سیاره زمین، مسائل کشورهای سوسیالیستی و کشورهای در حال توسعه، جغرافیای خدمات، جغرافیای تفریحی، جغرافیای پزشکی، جغرافیای جمعیت و بالاخره منوگرافیائی در مورد محیط فیزیکی و منابع طبیعی نواحی ارائه شد و تعداد اعضای انجمن جغرافیائی اتحاد جماهیر شوروی ۱۸۰۰۰ نفر اعلام گردید.

منابع و مأخذ

- ۱- Freeman. T. W. *A hundred Years of Geography*. Gerald Duckworth, Co Ltd. 1971. pp. 49-65.
- ۲- Kirwan. L. P. «*Home of Discovery and Adventure*». The Geographical Magazine. Number 8. 1967. pp. 275-279.
- ۳- Jame Bird. «*Model Buildings for a Model department*». The Geographical Magazine. Number 7. 1969. p. 532.
- ۴- Matley. Ian M. «*The Institute of Alpine Geography of the University of Grenoble*». The Professional Geographer. Vol. XXII. May, 1970. pp. 159-160.
- ۵- Taylor. Griffith. *Geography in The Twentieth Century*. Methuen. 1965. pp. 543-558.
- ۶- *Soviet Geography: Review and Translation*. No. 4. April 1971. pp. 205-218, 226-237.
- ۷- P. C. Spensley. «*The Tropics in London*». The Geographical Magazine. August. 1967. pp. 283-285.